

MUNCH OG POLITIKK: En sammenfatning

Erling S. Skaug

Dr. philos., prof. em. (konservering og kunstteknologi), UiO

esskaug@online.no

03.04. 2013

Da daværende byrådsleder Erling Lae (H) i mai 2008 meddelte offentligheten at Munch-museet skulle flytte til Bjørvika befant denne forfatter seg utenlands, også mentalt fjernt fra hjemlige begivenheter. Tilbake høsten 2009 ringte en kollega som ville se nærmere på vinnerkonseptet Lambda fra en teknisk og museumsfaglig synsvinkel. Resultatet ble publisert ved årsskiftet og flere ganger senere.

Hverken estetikk eller lokalisering inngikk i vårt primære engasjement, men studiet av konseptet førte til interesse for den politiske prosess. Medienes rolle ble også interessant. Det felles mål for de politiske aktører var angivelig et best mulig nytt museum for Edvard Munchs kunst. Dette ble også premisset for vårt og en større tverrfaglig og tverrpolitisk gruppes engasjement i saken.

Den pågående diskusjon om Munch-museets plassering går tilbake til 2005, da bystyret énstemmig vedtok å utrede utbygging på Tøyen, og igangsatte det. Det er ikke klart hvordan dette vedtaket legalt kunne bli brutt slik at man havnet i dagens situasjon, der enkelte mener det tvert om foreligger brudd på et flertallsvedtak fra 2008 om å flytte til Bjørvika.

En rekapitulering inneholder faktorer i prosessen som deler av det politiske miljø og deler av mediene ikke pleier å minne om. For ordens skyld kan det for eksempel slå fast at det aldri har vært gjort noe vedtak om å bygge det spanske vinnerutkastet Lambda, og at dagens situasjon derfor heller ikke er en tilstand av ”omkamp”.

Materialet i de tre hovedkapitler **2** (s.5-7), **3** (s.8-12), og **4** (s.13-19) har vært publisert flere ganger. Momentene tør egentlig være velkjente. Det nærmer seg en politisk avgjørelse. Behandlingen vil trolig influeres av parter med liten tilbøyelighet til å innregne sakens fulle kompleksitet og sammenheng. Dette legitimerer en sammenfatning - ikke en fullstendig *pro et contra*-liste - men fylldig nok til å minne om bakgrunnen for noen av dagens konfliktlinjer.

En full fremstilling ville kreve flere bind, og bør kanskje skrives en gang, siden saken hører med til en uvanlig episode i norsk kulturpolitikk.

1. Prolog

2. Lambda som museumskonsept

3. Historikk og saksutvikling

4. Fra mediekampanjen

5. Epilog

1.Prolog

Økonomi, demokrati og giverønsker i 2 akter

Tid: 1. mars 2013, kl. 18.00.

Sted: Munch-museet, i anledning utstillingsåpning for Stein Erik Hagens privatsamling "Fra Munch til Slettemark".

(1)

Et kvarter før åpningen befinner man seg på den sparsomt opplyste gangveien fra Tøyen T-banestasjon til museet. Isen ligger blank, det er ikke strødd. Festkledd gjester tviholder i buskene langs kanten mens de prøver å forsere bakken ned mot inngangen. En yngre mann foran meg går på ryggen, skaller i isen, trekkes inn på siden av sitt følge. Anstrengt latter. Nederst står den snart 86-årige Eivind Otto Hjelle, tidligere programredaktør i NRK, og børster av seg. Han er invitert som rettighetsforvalter for Rolf Nesch, rikt representert på utstillingen. "Godt jeg ikke er så lang" sier han om sin skånsomme fallhøyde.

- Byrådet og dets forlengelse, museumsledelsen, mener at Tøyen er dårlig for Munch. Nå konstrueres stedet som farlig for publikum. Ingen midler uprøvd?
- Museet er i økonomisk krise. Ledelsen har skaffet et underskudd på over 5 millioner. Under bystyrehøringen 13.03. d.å. ble det foreslått en løsning ved at den godt betalte ledertrioen gikk ned 60 % i lønn. Kunne museumsdirektøren eller markedsdirektøren ha spandert en bøtte strøsand av egen lomme?

(2)

Vel inne holdt ordfører Fabian Stang (H) åpningstalen. Den handlet lite om Hagens samling, men desto mer om byrådets situasjon. Stang skulle ønske at det gikk an å praktisere diktatur for å få enighet i en bestemt lokaliseringssak, men at han (med en viss beklagelse) var henvist til å holde seg til demokratiet.

- Det er ikke første gang byrådet hevder at en prosess som omhyggelig holdes bak lukkede dører er et uttrykk for demokrati (se kapittel 3, s. 9-10).

Henvendt til Hagen fortsatte imidlertid Stang med et råd: Hvis Hagen, mot formodning, noen gang, skulle tenke på å forære sin samling til Oslo by, ville han da være så snill å si fra hvor han ville ha samlingen plassert, og i hva slags arkitektur?

- Stang glemte i farten å tilføye at kommunen i så fall ikke ville ta hensyn til noen av delene, slik det sittende byråd har gått konsekvent imot både Stenersens og Munchs eksplisitte ønsker (se kapittel 4, s. 17-18).

Ordførerens innsikt i problematikken som helhet vises ellers i hans ofte gjentatte, meget enkle forslag til løsning, som er hans overordnede ønske: "Noen må forandre mening." Hva venter han da på?

Noen syntes det hadde gått litt vel raskt

I februar 2010 ble flyttingen av Munch et tema over en kaffekopp i Det Norske Videnskaps-Akademi. En uke senere hadde kaffebordet vokst til et tyvetalls jurister, arkitekter, kunstnere, museumsfolk, kunsthistorikere og andre. Man skrev til Riksantikvaren og anmodet ham om å fastholde regulerings høyden i Bjørvika. Holme valgte et mer komplisert forhandlingsmønster.

20. september samme år overrakte en delegasjon fra gruppen, anført av Francis Sejersted, fulgt av Jan Sigurd Østberg, daglig leder Oslo Byes Vel, Ida Fossum Tønnessen (H), tidligere direktør for Park- og idrettsvesenet, Rune Slagstad og Erling Skaug, et opprop til byrådsleder Stian Berger Røsland (H) i Rådhuset. Det lød:

LA MUNCH-MUSEET BLI PÅ TØYEN!

Da Munch-museet åpnet på Tøyen i 1963 fikk Edvard Munchs kunst et varig hjem i et område der kunstneren selv vokste opp. "Vårt miljø er fra barndommen Tøien og omegn," skrev hans søster Inger. "Der på museerne vanket vi alle. Min far hadde praxis omkring Tøien." Plasseringen av museet på Tøyen var også en kulturpolitisk beslutning om å spre kulturinstitusjonene i byen. På Tøyen ble Munch-museet nabo til Universitets museer og de naturskjønne parker ved den fredede Tøyen Hovedgård fra 1679.

Bystyrets énstemmige vedtak i 2005 om å vurdere utvidelse av museet på Tøyen var i samsvar med disse intensjoner. Bystyret avviste et forslag om flytting til Vestbanen, og planleggingen av en utvidelse og modernisering av Munch-museet var i god gjenge i 2006. Andre løsninger for museets fremtid forelå ikke, men etter et halvt år la byrådet de bestilte alternativanalysene i en skuff. Dermed gikk bystyrets ønskede utbyggingsplaner ut bakveien. Etter valget i 2007, og derfor uten at byens befolkning hadde kunnet ta stilling til saken, begynte bystyret nok en gang å drøfte flytting av museet. Det skjedde etter at en kampanjepreget meningsbølge hadde flommet over all byplantenkning. Plutselig var havneområdet omskapt til byens nye sentrum. Det skulle alle kulturinstitusjoner flyttes! En sterk aktør i dette uryddige spillet var havnevesenet, som selv skrev ut arkitektkonkurransen om et nytt Munch-museum beliggende i Bjørvika. Vinneren ble det omdiskuterte bygget "Lambda", som bystyret stadfestet i august 2009 med 36 mot 23 stemmer.

Beslutningen var resultat av en hastverkspreget og ensidig prosess. Den kan ha vært påvirket av Statens kupplignende kjøp av Vestbanetomten for å bygge Nasjonalmuseet der. Bystyrets medlemmer hadde ikke fått et objektivt materiale som dokumenterte konsekvensene av en flytting. Lambdas alvorlige svakheter som museumsbygning ble først dokumentert i år. Byggets høyde på 14 etasjer strider imot gjeldende reguleringsplan. Det vil bli over dobbelt så dyrt som anslaget for Tøyen-alternativet. Lambdas enorme glassfasader og klimaanlegg vil dessuten bli et konstant og kostbart energisluk. Bygget bryter dermed helt med kommunens nylig vedtatte miljøstandarder for kommunale bygg og aktuelle trender i museal tenkning.

Når byrådet - og nå også den nye direktøren for Munch-museet - kaller Paulsenkaia for "byens fineste tomt", må det presiseres at museet vil få mindre plass i Bjørvika enn det har på Tøyen i dag. På den smale Paulsenkaia er det ingen utvidelsesmuligheter, bare i sjøen og i luften. En flytting gagnar hverken museet eller Munch-samlingene. Bystyret må derfor snarest omgjøre vedtakene. Både nye faktiske forhold og tidligere kulturpolitiske beslutninger gjør dette nødvendig. En snuoperasjonen nå vil spare oss for de alvorlige konsekvenser Lambda-vedtaket kan få for Munch-museet og for de enorme verdier kommunen forvalter for oss alle.

På Tøyen ligger alt til rette for en utbygging, som vil gi et bedre museum for halve prisen. Her er museet blitt en del av bylandskapet. Hit søker titusener for rekreasjon og opplevelser. Atkomsten er enklere enn til havnebassenget, med 5 minutters gange fra egen T-banestasjon "Tøyen/Munch-museet". Turister trenger ikke et signalbygg for å finne veien til Edvard Munchs livsverk. Ingen har heller uttrykt noe ønske om det. Vi støtter derfor bystyrets tidligere énstemmige vedtak om å beholde Munch-museet i kunstnerens barndomsmiljø, i et åpent kulturlandskap som bare Slottet har maken til i denne byen.

*Liv Bliksrud Anja Breien Aage Borchgrevink Peter Butenschøn Alf Bøe Signe Fuglesang
Ingeborg Glambek Finn Graff Dag O. Hessen Eivind Otto Hjelle Didrik Hvoslef-Eide
Peder Chr. Kjerschow Morten Krogstad Kjell Lund Magne Malmanger Per Jonas Nordhagen
Gunhild Ramm Reistad Nils Roll-Hansen Francis Sejersted Erling Skaug Rune Slagstad
Eivind Smith Thorvald Steen Fredrik Torp Jan Erik Vold Vigdis Ystad Ingjald Ørbeck Sørheim
Oslo Byes Vel*

Oppropet støttes av Tøyen Beboerforening, Gamlebyen Beboerforening, Tøyen Nedre Kampen Vel, Grønland Beboerforening, Redd Bjørvika og Byens Fornylse

I januar 2011 utga gruppen antologien "Munch på Tøyen!", med essays av Peter Butenschøn, Eivind Otto Hjelle, Rune Slagstad, Morten W. Krogstad, Kamilla Aslaksen, Erling Skaug, Jeremy D. Hutchings, Thorvald Steen, Jan Erik Vold, Didrik Hvoslef-Eide, Stein Halvorsen

og Harald Hjelle. Hele bystyret fikk forhåndseksemplarer og invitasjon til pressekonferansen i Fritt Ords lokaler. En rekke bystyrepolitikere møtte og deltok til dels livlig i ordskiftet, men ingen fra byrådspartiene.

Da Lambda omsider skulle voteres i bystyret 14. desember 2011, rykket gruppen samme dag ut i Aftenpostens morgenummer med en fornyet uttalelse:

Munch på Tøyen!

I 2005 vedtok bystyret enstemmig å utrede nybygg for Munch på Tøyen, etter at andre lokaliseringer var vurdert og forlatt. Kommunen eier tomten, som i dag er regulert for museum og park. Et moderne, vakkert og miljøvennlig museumsanlegg kunne ha stått ferdig på Tøyen i dag hvis byrådet hadde fulgt opp bystyrets vedtak.

Vedtaket ble ved en udemokratisk prosess overkjørt av kommersielle hensyn med Bjørvika som plassering. Byrådet ga utbyggerselskapet HAV Eiendom a/s mandat til å skrive ut arkitekt-konkurranse, velge jury og selge Paulsenkaia tilbake til kommunen med god fortjeneste. Resultatet er Lambda, et konsept uegnet i museumsteknisk, sikkerhetsmessig og økonomisk henseende, og med liten begeistring hos byens befolkning. Etter vel to et halvt års bearbeidelse og 110 millioner kroner var konseptet stadig på skissestadiet, og prosjekteringen ble da avbrutt av byrådet selv.

Bystyrets flertall har innsett at Lambda i Bjørvika er et feilgrep. I tolvte time drives det fra enkelte hold likevel en kampanje, der tallmanipulasjoner, opportunistisk retorikk og urealistiske fremstillinger inngår i en argumentasjon for Lambda som den eneste løsning for et nytt Munch-museum. Ved å kritisere opposisjonen snus saken på hodet: Fem års tidsspille, unødige offentlige utgifter og museets forfall er byrådets eget ansvar.

De undertegnede har i snart to år påpekt at den ensidige og kupperte prosess bak flyttingen av museet til Bjørvika var udemokratisk og uheldig. Saklige og tungtveiende argumenter for Tøyen er blitt ignorert i debatten. Vi støtter bystyrets flertall som ønsker en regulær utredning som utgangspunkt for en så viktig sak som denne. Bare det kan gi et resultat som vil være Edvard Munchs gave og landet som kulturnasjon verdig.

Kamilla Aslaksen, Liv Bliksrud, Anja Breien, Aage S. Borchgrevink, Kirsti Strøm Bull, Peter Butenschøn, Signe Horn Fuglesang, Ingeborg Glambek, Finn Graff, Stein Halvorsen, Dag O. Hessen, Eivind Otto Hjelle, Harald Hjelle, Jeremy D. Hutchings, Didrik Hvoslef-Eide, Anine Kierulf, Peder Chr. Kjerschow, Morten W. Krogstad, Kjell Lund, Magne Malmanger, Per J. Nordhagen, Gunhild Ramm Reistad, Nils Roll-Hansen, Francis Sejersted, Erling Skaug, Rune Slagstad, Eivind Smith, Thorvald Steen, Fredrik A.S. Torp, Niels Torp, Jan Erik Vold, Vigdis Ystad, Oslo Byes Vel.

Ordfører, byråd og kulturbyråd har i alle offentlige sammenhenger fastholdt at Lambda er den eneste og beste løsning på nytt Munch-museum. Hvordan denne påstanden står seg kan overveies på bakgrunn av de neste tre kapitler.

2. Lambda som museumskonsept

Disse vurderingene ble publisert første gang i 2009/2010, sammen med kollega PhD Jeremy D. Hutchings.¹ Hovedpunktene gjengis her. I den følgende offentlige debatt har vår kritikk vært gjentatt både av arkitekter og andre fagfolk. Vår innfallsvinkel var av rent museumsfaglig art. Vi fant det beklagelig at hverken Munch-museets ansatte eller museumsteknisk ekspertise var representert i den jury som ble oppnevnt av HAV Eiendom a/s i 2009.

Premiss:

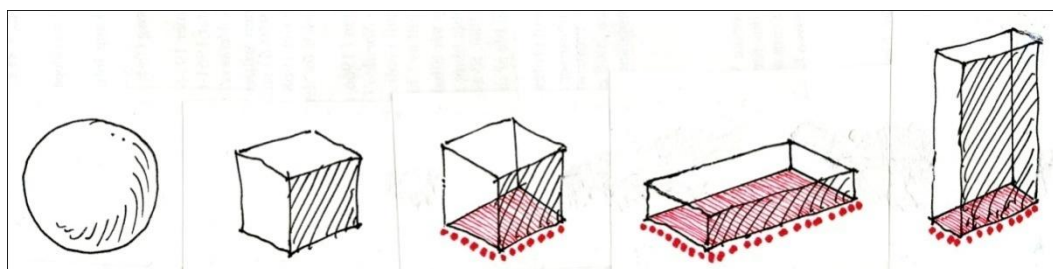
Museenes primæroppgaver er **innsamling, bevaring, forskning og formidling**.

Svikt i bevaringsfunksjonen kan føre til irreversible skader på samlingene. Når nye museer tegnes er det ikke alltid forstått - hverken blant arkitekter eller jury - at valg av bygningstype får konsekvenser for *bevaring, sikkerhet og driftsøkonomi*. Disse forhold lar seg meget enkelt forene med *publikums- og formidlingshensyn* til **helhetlige museumsfaglige krav**.

En fundamental forutsetning er at bygningen selv bidrar til å opprettholde et stabilt innklima på en økonomisk og driftssikker måte

Høyisolert bygningsskall, tykke vegger og et minimum av vinduer er ett prinsipp.² Et annet er at **minst mulig av husets ytterflate eksponeres for skiftningene i det ytre klimaet**. Grunnmodellene for dette er velkjente.

Kulen er den optimale modell; maksimalt volum med minimal overflate. Kuben er et godt alternativ (2), og som bygning med fordelen av en fullisolert side mot bakken (3). Et **lavbygg** med større fotavtrykk er ytterligere energisparende, fordi mer overflate ligger mot bakken (4).

Ideelt sett kan museet helt eller delvis nedgraves, jfr. kunstmuseet Louisiana utenfor København med sine to hovedutstillingsområder under terreng. Museet for moderne kunst i Brussel ligger helt under terreng, med en spiralformet lyssjakt i midten og en fontene nederst, som gir dagslys inn i utstillingsrommene hele veien.

Høybygg (5) er den motsatte ytterlighet, med lite fotavtrykk og maksimal ytterflate til volum. **Store glassvegger** øker behovet for klimainstallasjoner. Høybygg er en nærliggende løsning i områder med begrenset plass og høy tomtepris, men ut fra energiøkonomi og driftssikkerhet er det **den minst hensiktsmessige bygningstype for museer**. Lambda er med andre ord et særdeles dårlig utgangspunkt, drevet i været av Paulsenkaias begrensede tomt.

¹ Jeremy Hutchings og Erling Skaug, "Blir Lambda et godt museum?", *St. Hallvard* 4/2009, sendt elektronisk våren 2010 til byrådet, bystyret, Riksantikvaren, NTB og pressen. Senere publisert i antologien *Munch på Tøyen!* (red. K. Aslaksen og E. Skaug), Pax 2011, s. 69-82, og som hørings svar til HAV Eiendom a/s 25.02. 2011. Synspunktene er gjengitt i utallige avisinnlegg, først i "Uegnet som museum" og "Lambda er feil konsept" av begge forfattere, Aftenposten 9.02. og 28.02. 2010, og som kronikk i VG 2.03. 2010, "Lambda og virkeligheten" av undertegnede. I det følgende blir hovedmomentene gjentatt.

² J. Hutchings, "Bærekraftige museumsbygg", *Munch på Tøyen!* 2011, s. 83-102.

(Toerforslaget Yin Yang har horisontalbyggets logistiske poenger, omtalt nedenfor, men utbredt over sjøen mister det selvsagt bakkekontaktens fundamentale fordeler).

Arealeffektivitet og sikkerhet:

Vertikalbygget Lambda avgir mye plass til trapper og vandreseksjoner mellom etasjene. Dvs høy brutto-nettofaktor, og dermed **høy total m²-pris** med redusert bruksareal for utstillinger m.m. I horisontale bygg på en eller to etasjer blir plassutnyttelsen langt mer effektiv.

I høybygg blir fremfor alt **fluktveier ved brann og krisesituasjoner mer problematiske** enn i lavbygg, med økt risiko for kunstverk og publikum ved evakuering under tidspress, der heiser ofte ikke kan brukes.³

Sammenheng mellom klima, logistikk og sikkerhet

Jevnt klima i museer har tradisjonelt vært løst med mekanisk klimakondisjonering. 50-60 års internasjonal erfaring viser at klimaanlegg er kompliserte, tildels upålitelige i praksis, og ressurskrevende også ved behovet for kontinuerlig ettersyn. Svikt, som før eller siden inntrer, gir brudd i en kunstig opprettholdt stabilitet og med skadelige følger. Bygg konstruert ut fra estetiske hensyn kan bli helt avhengig av slike energikrevende anlegg, med unødvendige konsekvenser for fremtidig drift.⁴

Energi blir stadig dyrere. Vedlikehold og drift av kulturinstitusjoner er erfaringsmessig lavt prioritert (jfr. Oslo kommunes neglisjering av vanlig bygningsmessig vedlikehold av Munch-museet, som tidligere museumsdirektør Alf Bøe måtte skaffe japansk sponsorhjelp til). Ved budsjettnedskjæringer kan samlingenes bevaring komme i knipe.

Lambda-juryens premisser var at ”tekniske anlegg ikke skal kompensere for en dårlig utformet bygning.” Men Lambda krevde vesentlige omarbeidelser (som, da byrådet avbrøt arbeidet i oktober 2011, trolig hadde rundt ett år igjen⁵). Pga høyden vil et sentralanlegg vanskelig fungere. I skisseprosjektet foreslås derfor separate klimaanlegg i annenhver etasje - altså en kompliserende kompensasjon for uegnet form.

Vandreseksjonene i glass, der ytre klimaskiftninger raskt vil forplante seg gjennom Herreros-konseptets store åpninger inn til utstillingsrommene i betong, **gjør imidlertid klimakontroll i utstillingene umulig uten at åpningene erstattes med sluser.**

Kontrasten mellom sterkt sollys i glassområdene (opptil 10 000 lux) og lavt lysnivå i utstillingsområdene (max 250 lux for malerier, 50 lux for papir) krever **lignende sluser også av hensyn til øyets tilpasning.**⁶

Skisseprosjektets **kombinerte slusesystem forsterker høyhusets iboende logistiske ulemper til det paradokse:** Samlingene er fordelt på 10 utstillingsrom i 8 etasjer, som nås via ca.12 rulletrapper nedefra. Hvert utstillingsrom må ha to sluser, hhv for inn- og utpassering, hver med to dører som må lukkes hver for seg før man går videre. Dette betyr minst 32 dører for å komme gjennom samlingen. Den tvilsomme ”prognose” på 500 000 besøkende pr. år,⁷

³ Hutchings og Skaug, *Munch på Tøyen!* 2011, s. 73.

⁴ Hutchings og Skaug, *Munch på Tøyen!* 2011, s. 72.

⁵ E-post 04.07. 2011 fra direktør Gunnar Leganger, Kulturbyggene i Bjørvika (KiB): ”Etter den foreløpige fremdriftsplan vil forprosjektet være ferdigstilt i mars 2012. Deretter skjer den eksterne kvalitetssikringen. Først når den foreligger, vil byrådet ha tilstrekkelig grunnlag for å gå frem til bystyret med sin endelige anbefaling.” Dvs. nærmere sommeren 2012 hvis arbeidet *ikke* var blitt avbrutt. Etter to års arbeid og 110 millioner var prosjekteringen stadig på skissestadiet (E. Skaug, Klassekampen 20.10. 2012). Mye gjenstår hvis arbeidet tas opp igjen nå. Høyre og Venstre påsto likevel under debatten 14.12. 2011 at ”bygging av Lambda kan begynne i morgen.”

⁶ Hutchings og Skaug, *Munch på Tøyen!* 2011, s. 72.

⁷ Er astronomiske besøkstall museenes hovedformål? En udokumentert ”prognose” på 500 000 for Lambda, opprinnelig et løst innspill (”ambisjonsmål”) fra museumsdirektøren, er senere opphøyet til ”analyser”, skjønt med eksplisitte forbehold fra OPAK-utredet Asbjørn Hansen selv: ”Usikkerheten er stor, i og med at dette er bygninger som ikke er bygget” og at konkurranse fra andre museer ikke er beregnet. Professor Jan Grund, leder

dvs. mange tusen daglig i toppene (inkludert grupper og rullestolsbrukere), vil gi køer, forstoppelse og ukontrollerbare tilstander. At avbrytelsene mellom hver etasje, med utsikten som hovedsak (gjennom perforerte aluminiumsplater?), hindrer sammenheng i visning og kunstopplevelse er én ting: **I en nødssituasjon er Lambda fremfor alt som skreddersydd for en katastrofe, proporsjonalt stigende med "besøksprognosens" oppfyllelse.**⁸

Signalbygg og "signaturarkitektur" - uproblematisk størrelse?

I et horisontalt museum må ikke alt må være flatt som en pannekake. Kontorer, bibliotek, butikk og kafé krever ikke strenge klimaforhold som utstillinger, magasiner og konservering, og kan selvsagt godt stables i høyden med utsikt og blikkfang hvis ønskelig.

Det prioriterte ønske om et spektakulært "signalbygg" som skal "sette Oslo på kartet" har imidlertid klare **provinsielle undertoner** (jfr. byrådets "branding" av Oslo, via et kommunikasjonsfirma som nå skal overgå sin egen "branding" av Stockholm som *The Capital of Scandinavia*). Trenger Oslo en visuell retorikk som om vi var en landsby i Burkina Faso?

Et fyrtårnaktig signalbygg faller på den annen side sammen med ideen om "synlighet" som analogi til Munchs storhet. Men ideen impliserer samtidig at **Munchs kunst i seg selv ikke kan trekke publikum** og derfor må ha et bygg som vekker oppmerksomhet.

Høye prestisjebygg i første losjerad er **potensielle terrormål**; "signalbygget" er et både provoserende og sårbart nasjons- og kultursymbol. Dette er ikke vurdert.

En **begrepsforvirring** mellom vertikalt og horisontalt gjør seg forøvrig gjeldende når Lambda-tilhengerne kaller Tate Modern i London og Centre Pompidou i Paris for vertikale kunstmuseer.⁹ Herreros holder selv ikke begrepene fra hverandre. Hans ambisjon var ellers å lage noe "spektakulært", ikke noe energibesparende. Skal gjentagelsen av eget hotellkonsept (personlig "signaturarkitektur") i Las Palmas sette ham selv eller Munch "på kartet"?

Risiko i havneområder

Kombinasjonen av sjøluft og eksosholdig trafikkluft er aggressiv mot kunstverk. Den kan selvsagt filtreres, men betyr enda en fordyrende faktor i installasjon og drift.

Fremtidig havstigning er beregnet til mellom 21 og 76 cm pr. århundre i Oslo-området. En forventet stormflo hvert hundrede år (den siste var i 1914) vil da kunne nå 2,70 m, bølgehøyder ikke innregnet.¹⁰ Risikoen forsterkes teoretisk ved eventuell flom i Akerselva.

Lambda-tilhengerne velger å se bort fra de ovennevnte innvendinger.¹¹

Konklusjon: Lambda-konseptet i seg selv, så vel som plasseringen i Bjørvika, bryter med fundamentale krav til museumsbygg og kan ikke ha vært gjennomtenkt.

av regjeringsutvalget for kunnskapsbasert kulturpolitikk, sier det slik: "Man kan ikke regne seg frem til hva man skal gjøre i en slik sak. Dette er et politisk valg." Professor Anne-Britt Gran, forsker i kulturledelse ved Handelshøyskolen BI, supplerer: "Slike utredninger har et mandat man må forholde seg til. Det kan noen ganger virke som om utredninger og evalueringer benyttes til å legitimere den politikken man allerede har bestemt seg for" (Aftenposten 2.11. 2012). Denne type hvitvasking av ønskedrømmer via konsulenter fremstilles likevel som indiskutabel virkelighet av kulturbyråd Hallstein Bjercke (V): "Ut fra analysene vi har gjort, er vi så sikre vi kan være på at ambisjonsnivået [på 500 000 besøkende] er riktig" (Klassekampen 12.12. 2012).

⁸ Hutchings og Skaug, *Munch på Tøyen!* 2011, s. 73, fulgt opp i sine konsekvenser av Dag Solhjell, Aften 29.08. 2012, Ulf Grønbold, Klassekampen 10.11. 2012, Arne Gunnarsjaa, Klassekampen 26.11. 2012 og Arkitektur N, 1/13, s. 92-94, og Didrik Hvoslef-Eide, Aftenposten 6.02. 2013. Forfatterne gjentar også vår basiskritikk.

⁹ Tate Modern er fem ganger så bredt som høyt, og altså et horisontalt bygg. Centre Pompidou er ikke et kunstgalleri, men et dokumentasjonssenter med to etasjer reservert for billedkunst, se *Munch på Tøyen!* s. 77-78, også for Juan Herreros' egne uttalelser i Dagbladet 20.01. og Sentrum Scene 2.03. 2010.

¹⁰ Hutchings og Skaug, *Munch på Tøyen!* 2011, s.73. Det nasjonale klimatilpassningssekretariat, Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap: "Estimer av framtidig havnivåstigning i norske kystkommuner", sept. 2009.

¹¹ For eksempel juryleder Helle Lis Sørholt, Aftenposten 13.12. 2011, og jurymedlemmene Martin Biehler, Klassekampen 5.12. 2012 og Audun Eckhoff, Dagbladet 9.01. 2013. "Farlige" innvendinger forties.

3. Historikk og saksutvikling

Munch-museet åpnet i 1963 - nitten år etter Edvard Munchs død. Oslo kommune hadde i mellomtiden revet hans hus på Ekely og beskåret museets byggebudsjett fra 9 til 7 millioner. Kommunens senere økonomiske bidrag til utvidelse og vedlikehold ble erstattet og overgått av sponsormidler fra Idemitsu Corporation (56 millioner 1991-kr, over det dobbelte i dag), skaffet av Munch-museets daværende direktør Alf Bøe.

I årene 1991-96 planlegges "Tøyen kulturpark" på Bøes initiativ, i samarbeid Oslo kommune og Universitetet i Oslo. IN'BY utarbeidet en planskisse og arkitektkonkurranse ble avholdt. Et arboret i det store friarealet fra Botanisk Hage til Tøyenbadet, på størrelse med Vigelandsparken, ville sikre både en faglig og rekreasjonsmessig utvikling av området. Planen, sist tiltrådt av Raymond Johansen (Ap), er stadig aktuell.

Om museet skulle bli på stedet. Et soloutspill fra byråd Kjell Veivåg (V) 18.02. 2002 om Vestbanen fikk bare Venstres stemmer. Ingen oppslutning om andre forslag fulgte. Tyveriet av museets versjoner av *Skrik* og *Madonna* i 2004 krevde sikkerhetsinstallasjoner som reduserte utstillingsarealet og gjorde utvidelser nødvendig. Etter en siste debatt vedtok bystyret den 7.12. 2005 énstemmig følgende:

"Byrådet bes legge frem en grundig utredning med forslag om tilbygg eller helt nytt bygg for Munch-museet på Tøyen. Utredningen skal bl.a. inneholde vurderinger av arealbehov til utstillinger, magasiner, studie/forskningsrom og verksteder til løpende vedlikehold/restaureeringsarbeider. Det bør også vurderes hvilke behov det er for publikumsfasiliteter av forskjellig slag og det må vurderes om det er behov for ytterligere sikkerhetstiltak. Utredningen må inneholde skisser av tilbygg/nybygg og realistiske beregninger av kostnader."

HolteProsjekt a/s fikk i oppdrag "å gjennomføre en alternativanalyse for fremtidig plassering og utforming av Munch-museet på Tøyen", og leverte i mai 2006 tre hovedalternativer:

- A) Bygge om eksisterende anlegg
- B) Beholde eksisterende anlegg og bygge nytt ved siden av
- C) Rive eksisterende anlegg og bygge nytt

Alternativ B ble foretrukket av alle parter. Det var det rimeligste, museet kunne holdes åpent i anleggsperioden, og det eksisterende bygg var iflg. byrådet "en betydelig tilleggsverdi for Oslo Kommune". Det lå i kortene at for eksempel Stenersen-samlingen kunne inngå der og avlaste nybygget. Men før jul kom en utsettelse: "Grunnet de mange alternativer og kompleksitet i HolteProsjekts alternativanalyse har byrådet behov for noe lengre tid til å vurdere saken."¹² Hva "kompleksiteten" besto i, eller hva den lengre tids vurdering førte til, er uvisst.

Våren 2007 efterlyste man utvikling i saken. Arkitektkonkurranse ville vært neste skritt. "Nå må de slutte å somle. Vi ga dem bestillingen før jul i 2005, nå må de ta en beslutning og sørge for å forberede det økonomiske" uttalte bystyremedlem Kari Pahle (SV). Byrådsleder Erling Lae skyldte på idretten. Munch var ikke prioritert.¹³ Intet nytt forelå ved kommunevalget samme høst, men i Venstres program lå tvetydige signaler om Bjørvika.¹⁴

Året etter sprang bomben. Den 27.05. 2008 holdt byrådsleder Lae og kulturminister Trond Giske (Ap) pressekonferanse i Rådhuset: Munch skulle flytte til Bjørvika og Nasjonalgalleriet til Vestbanen, et *fait accompli* uten saksbehandling. Lae hadde sikret stemmer underhånden. Formell votering ble holdt først den 3.09., med vedtak om opsjon på tomt fra den kommersielle utbygger HAV Eiendom a/s, samt utlysning av "plan- og designkonkurranse". Hva hadde skjedd?

Et halvt svar kom i et intervju i Aftenposten tre dager senere, der Lae ville markere at det var han, ikke Giske, som sto bak ideen: I slutten av april 2008 hadde Lae funnet det

¹² Notat fra kulturbyråden 27.11. 2006.

¹³ Aften 16.03. 2006.

¹⁴ *Munch på Tøyen* s. 42 og n. 9.

problematisk at kommunen ikke ville klare å fylle Vestbanetomten med Deichmanske bibliotek og andre institusjoner, og fryktet at budsjettinnstillingen ville ta seg dårlig ut. Kommunens kjøp av Vestbanen hadde vært overilet - kanskje en "handlekraftig" kompensasjon for byrådets prestisjenederlag da Stortinget la Operaen til Bjørvika? Nasjonalmuseet ville imidlertid kunne fylle plassen. Man kontaktet Kulturdepartementet om Staten ville kjøpe Vestbanen tilbake. Oslo kommune ville i så fall legge både Deichman, Munch og Stenersen til Bjørvika. Forhandlingene ble ført i hemmelighet. En åpen debatt om flytting av Munch-museet måtte unngås: *"Om vi hadde gått offentlig ut med noe, ville det veltet hele spillet"* forklarte Lae da vedtaket var i havn.¹⁵

Giskes noe upresise kortversjon bekrefter at saken måtte foregå i bakrommet: "Jeg har jo vært med på noen kupp - eller ikke kupp, da, men raske beslutninger [...] Vi skulle bygge nytt Nasjonalmuseum på Vestbanen. Erling Lae og jeg snakket sammen, fant ut at staten kunne kjøpe tomten, og man kunne bygge nytt Munch-museum i Bjørvika. *Hvis vi hadde sendt dette på utredning, hadde alt stoppet.*"¹⁶

At Deichman trengte tomt til nybygg er forståelig, men hvorfor måtte Munch-museet flyttes? Man hadde en plan for Tøyen. Flytting ville "løse" et ikke-problem, og Lae visste det ville bli avvist. Hvorfor skulle det da absolutt lures gjennom? Det har vært vanskelig å få svar. Tre forsøk kan nevnes:

Spørsmål om flyttebegrunnelsen ble i 2008-09 rettet til flere politikere i forbindelse med en planlagt bok.¹⁷ De fleste unnlot å svare. Veivåg tilbød et sirkelargument.¹⁸ Laes sekretær meldte i e-post 23.04. 2009 at byrådslederen ikke ønsket å uttale seg, fordi saken var avgjort. Begrunnelsen for et offentlig vedtak var ikke offentlig. I et tilbakeblikk utelater Lae både vedtaket av 2005 og sin egen byrådsbestilling til Holte slik: "I stedet for å rive den eksisterende bygningen måtte det være fornuftigere å bygge nytt et annet sted."¹⁹ Rive? Og hvor kom "et annet sted" fra?

Under bystyredebatten om Lambda den 14.12. 2011 minnet Anne Cathrine Berger (Ap) om at enstemmigheten i 2005-06 kunne ha gitt et ferdig museum på Tøyen. Byråd Ola Elvestuen (V) svarte at Holtes utredning "viste ikke veldig gode resultater i forhold til en videreføring."²⁰ Mine spørsmål til Elvestuen i januar 2012 og senere om hva dette betød ble ikke besvart. Hans sekretær opplyste at spørsmålet var videresendt byråd Bård Folke Fredriksen (H), fordi Elvestuen hadde vært settebyråd for ham under debatten. Med en annen hatt på hodet i januar kunne Elvestuen altså ikke grunngi sin spontane replikk i desember. Byråd Fredriksen har heller ikke svart.

¹⁵ Aftenposten 30.05. 2008.

¹⁶ Dagens Næringsliv 24.12. 2012. Hvordan Nasjonalgalleriet kunne nedlegges uten stortingsbehandling har Giske forklart tidligere (Morgenbladet 27.03. 2009): "Resultatet kommer likevel ikke til å bli noe annet fordi regjeringen har konkludert, og vi har flertall i Stortinget." Den "grundige redegjørelse" for vedtaket som Giske lovet i revidert budsjett viste seg, da det kom 15.05. 2009, å være det fiktive klimaproblemet som senere - da nybygget på Vestbanen var så godt som sikret - ble opplyst som "en trykkfeil" av konserveringsleder Kari Greve (NRK Brennpunkt, "Spill for galleriet", 27.03. 2012), og forøvrig forkastet av uavhengig ekspertise siden våren 2009. Saken ble fremlagt for Stortinget først i slutten av mars 2013 (Prop. 108 S, 2012-2013), der Nasjonalgalleriets "klimaproblem" er helt utelatt, øyensynlig fordi nybyggplanene nå er kommet så langt at dette argumentet har gjort sin jobb og ikke lenger behøves. Slik kan utfallet av en parlamentarisk prosess forskutteres i håp om tilbakevirkende kraft fem år senere.

¹⁷ Kamilla Aslaksen, KA Forlag, planla en hvitbok om flyttingen. Mye av denne sakens underlagsmateriale er skaffet av henne.

¹⁸ *Munch på Tøyen!* s. 45-47.

¹⁹ Kronikk i Aftenposten 15.12. 2011.

²⁰ Protokoll fra byrådsmøtet 14.12. 2011, Sak 424, s. 63.

I en korrespondanse med Oslo Høyres leder Nikolai Astrup høsten 2012 opplyste Astrup at han var Laes byrådssekretær ”da beslutningen om å foreslå nytt Munch-museum i Bjørvika ble lansert i 2008”, og hadde ”fulgt Munchprosessen tett de siste årene.” Astrup svarte ikke på om det var han som sendte e-posten om at Lae ikke ville uttale seg. På spørsmål om hva som skjedde før og under flytтеvedtaket svarte han: ”Når det gjelder perioden 2006-2008 er det andre som kan svare bedre på det enn meg.”²¹ Hvem de andre kunne være ble ikke opplyst.

I disse uteblivende eller unnvikende svar synes HAV Eiendom a/s å være et underkommunisert element. HAV var avtalepartner ved bystyrets votering den 3.09. 2008 og fikk siden nøkkelroller i saken, nevnt nedenfor. HAV er den kommersielle utbygger for Oslo Havn KF, der Bernt Stilluf Karlsen (V) er styreleder. Venstre var pådrivere i flyttingen av museet. Både i konkurransereglene og senere vektla HAV museets rolle for den kommersielle utvikling av Bjørvika - og for sin egen fortjeneste: ”HAV E har ikke direkte fortjeneste knyttet til selve bygget for det nye Munch-museet. HAV E tjener penger på tomtsalg og merverdien som skapes av det å få en så god, krevende nabo til Bjørvika.”²² Venstres slagord under valgkampen i 2011 var ”Lambda eller intet”. Det er ikke et nytt Munch-museum partiet vil ha, kun Munch som brikke i HAVs utbyggingsplaner.

Når offentligheten er henvist til det som faktisk sies, det som ikke besvares, og med innsyn beskyttet, blir et inntrykk av korrupsjon påtrengende. Byrådet og dets støttespillere kaller det ”en demokratisk prosess”: Det utvidete demokratibegrep i politisk nytale.

Fra september 2008 gikk tingene raskt. HAV fikk fullmakt til å skrive konkurranse-reglene, velge jury uten representanter for Munch-museet og senere skrive en innstilling til bystyret med parafraaser over høringssvarene og polemikk mot dem.²³ Konkurransegrunnlaget ble offentliggjort den 5.01. 2009. Tre og en halv måned senere ble ”Lambda” av den spanske arkitekt Juan Herreros kåret som vinner. I august ble juryens rangering godtatt i bystyret med 36 stemmer (H, FrP, V og SV) mot 23 (Ap, KrF og Rødt). Voteringen gjaldt ikke bygging. Vinnerkonseptet, Herreros’ kjente ”signaturbygg” med knekk (juryen ønsket i prinsippet ikke signaturbygg, men oppdaget ikke at Lambda var det) måtte først omarbeides til et fungerende prosjekt.

Debatten fra da av, som plassen ikke tillater beskrivelse av, gjaldt Lambdas utseende, egnethet, plassering og brudd på den vedtatte reguleringshøyde (14 etasjer mot 6). Det må bemerkes at dispensasjon fra reguleringshøyden, som Riksantikvaren hadde mulighet til å hindre, fremdeles ikke foreligger, men kan iflg. ”buk og havresekk”-prinsippet gjøres av byrådet selv. Etter to år og 110 millioner kroner var omarbeidelsen stadig på skissestadiet, og i oktober 2011 stanset byrådet arbeidet. SV hadde da forlenget snudd i saken, fulgt av FrP.

Kommunevalget i september ga sterk fremgang for de borgerlige, men ved den endelige votering 14.12.2011, feilaktig kalt ”omkamp” i mediene, falt likevel Lambda med 31 stemmer (Ap, SV, FrP, R og MDG) mot 28 (H, V og KrF). KrF hadde gått til valg mot Lambda, men snudde etter valget i bytte med en byrådstaburett. ”Lambda vil bli nedstemt uansett” uttalte Aud Kvalbein fra taburetten og vasket sine hender. Neppe et argument for konseptets egnethet som museum, men sikkert i tråd med ordfører Fabian Stangs (H) reduksjonistiske visjon av sakens kjerne: ”Noen må forandre mening”.

To alternativer var lansert. FrP ønsket Nasjonalgalleriet som Munch-museum, dersom Stortinget faktisk fristiller bygget. De øvrige (Ap, SV, R og MDG) ønsket Tøyen. Byrådet

²¹ E-post fra Astrup til undertegnede 11.10. 2012.

²² Byråds sak nr. 151/11, 14.06. 2011, s. 113.

²³ Kommentar til ovennevnte Byråds sak, se E. Skaug i Finansavisen 16.08. 2011, ”Med juks skal Lambda bygges”.

bestilte en utredning av alternativene hos OPAK/Metier, levert den 14.09. 2012. For egen regning beholdt imidlertid byrådet Lambda med anslagene fra valginnspurten, da det mirakuløst sank i pris mens et hypotetisk nybygg på Tøyen steg.²⁴ Sammen med den bestilte utredning ville dermed, i byrådets forestillingsverden, alle alternativer koste det samme (1.6 - 1.7 mrd), mens Lambda ville bli ferdig i 2017 mot Nasjonalgalleriet og Tøyen i 2022. Priser, tidsanslag og besøkskalkyler vakte debatt.²⁵ Byrådspartiene fastholdt sin versjon, mens opposisjonen avviste den.

OPAK-utredningen hadde imidlertid utelatt Tøyen-muligheten fra 2006, med gjenbruk av det eksisterende bygg og tilsvarende reduksjon av nybygget. Dette kunne også respektere Edvard Munchs og Rolf Stenersens ønsker om å holde samlingene fra hverandre - noe byrådet har ignorert - og samtidig oppfylle kommunens ønske om samlokaliserte fellesfunksjoner. Foreslaget var på ingen måte nytt, og burde vært velkjent for de impliserte.²⁶

For å minne om denne muligheten på nytt presenterte arkitektene Fredrik A.S. Torp, Didrik Hvoslef-Eide og Stein Halvorsen den 13.11. 2012 en skisse som viser innsparingen i tid og kostnader:²⁷ *Med samme høye m2-pris som Lambda vil Tøyen koste 1 mrd (ikke 1,7), bli ferdig i 2017 (ikke i 2022), uten stenetid for museet (ikke 4-5 år), og uten flytteutgifter (25 millioner). En arkitektkonkurranse i regi av NAL (ikke av HAV Eiendom a/s) ble forutsatt.*

Dette slo bunnen ut av byrådets mantra om tid, pris og kvalitet som Lambdas angivelige fortrinn. Byrådet hadde lenge dyrket sin motforestillingsfobi.²⁸ Denne toppet seg nå i kulturbyråd Hallstein Bjerckes (V) karakteristikk av forslaget som ”bløff” og ”sirkus”, som om både bakgrunnen og regnestykket var fri fantasi.²⁹ Bjercke ble bl.a. imøtegått av en rekke tidligere H-politikere på høyt nivå, samt toneangivende Minerva- og DKSF’ere:

Realisme, ikke formalisme i Munch-prosessen.

Etter Lambdas fall i bystyret 14.12. 2011 bestilte byrådet en konsulentutredning for nytt Munch-museum, alternativt i Nasjonalgalleriet eller på Tøyen. Utredningen kom 14.09. i fjor og viste omtrent samme pris for begge alternativer, tilfeldigvis på linje med et tidligere estimat for Lambda. Begge alternativer ville angivelig stå ferdig i 2022, mens Lambda angivelig ville bli ferdig fem-seks år tidligere. Pris- og fremdriftskalkylene har imidlertid vært betvilt. Vi merket oss bl.a. Aftenpostens lederartikkel den 15. 09. i fjor: "Her er det ingen grunn til at konsulentenes anslag skal få legge premissene."

For Tøyens vedkommende har utredningen sett bort fra en konsekvens av analysene fra 2006, som fulgte av et enstemmig bystyrevedtak i 2005. Byrådet anså den gang ny bruk av det eksisterende museum som "en betydelig tilleggsverdi for Oslo Kommune." Den 13.11. i fjor fremla arkitektene Torp, Hvoslef-Eide og Halvorsen denne muligheten i et skisseforslag, som viser betydelige innsparinger i pris og byggetid, sammenlignet med konsulentenes anslag. Forslaget kan danne grunnlag for en arkitektkonkurranse i regi av NAL, og vil gi den politiske behandling av denne syv år gamle saken en rasjonell kontinuitet.

Uttalelser fra kulturbyråden kan imidlertid tyde på at forslaget ikke vil bli tatt i betraktning. Man ser ganske enkelt bort fra – og fortier – at de tre arkitekters forslag betyr at museet også

²⁴ Kalkyler ved Advansia, prosjektleder for Lambda, se *St. Hallvard* 1/2012, s. 14 nedenfor.

²⁵ "Her er det ingen grunn til at konsulentenes anslag skal få legge premissene", Aftenpostens leder 15.12. 2012. Se også note 7 ovenfor, om "besøksmål"/ambisjoner for 500 000 besøkende hvis museet ble flyttet til Bjørvika.

²⁶ Foreslått i *Munch på Tøyen!* s. 52, 103-108 og 110 og i senere avisinnlegg. I flere innlegg er også Stenersens og Munchs entydige ønsker overfor kommunen 1936-1972 sitert, sist av undertegnede i Dagbladet 14.09. 2012.

²⁷ Aftenposten 7.11. og Klassekampen 8.11. 2012.

²⁸ *Munch på Tøyen!* ble i januar 2011 delt ut til bystyret og byrådet, med invitasjon til pressekonferansen i Fritt Ord. Politikere fra de fleste partier møtte, men ingen fra Høyre eller Venstre. Noe lignende gjentok seg da Torp, Hvoslef-Eide og Halvorsens prosjekt ble vist i Rådhuset den 13.11. 2012: Ingen fra byrådet ville sitte i panelet.

²⁹ Aftenposten 13.11. 2012.

kan holdes åpent i byggetiden. Det er altså like godt som Lambda-prosjektet i så henseende, dessuten spares flytteutgifter. Kulturbyrådens parti markerte seg under Munch-debatten med slagordet "Lambda eller intet". Det er grunn til å anta en viss forutinntatthet mot andre alternativer. Etter den lukkede og forhastede prosess bak Bjørvikaplanen i 2008, som har kjørt saken fast, er en åpen og realistisk vurdering av mulighetene ønskelig. Vi anmoder byrådet, og spesielt dets medlemmer fra Høyre, om å sørge for at de tre arkitekters skisseforslag legges frem til behandling i bystyret på like linje med konsulentutredningene når den tid kommer.

*Egil Alnæs, Ragnvald Dahl, Erling Eide, Tor Guttu, Christopher S. Harper, Liv Johannson, Tore Lindbekk, Knut H. Lykke, Francis Sejersted, Paul Thyness, Ida Fossum Tønnessen, Grethe Værnø.*³⁰

Samtidig (januar 2013) leverte FrP sitt lenge bebudete forslag om å endre museets status fra kommunal etat (på linje med renholdsetaten osv) til stiftelse, skjønt uten føringer for lokaliseringen. I byrådet var responsen positiv, og med plutselig interesse for Nasjonalgalleriet, men Bjørvika som stadig aktuell, skjønt kanskje uten Lambda(!).³¹ Så man en mulighet til å unngå den eneste saliggjørende løsning, likevel innsett som uegnet, og velge galleriet for å slippe Tøyen? Både lokalisering og organisasjonsform ble utsatt inntil videre.³²

Forslaget om stiftelse vil endre museet til en uavhengig faglig organisasjon med styre og faglig ledelse som andre museer. FrP reiste også spørsmålet om et nybygg kunne få statlige midler på linje med nasjonale kulturbygg. Dette fikk, via tjenestevei byrådet, positiv respons fra staten ved kulturminister Hadia Tajik (Ap). Et møte mellom henne og kulturbyråd Bjercke fant sted 18. mars. Kulturministeren lover å bidra økonomisk til nybygg, på betingelse av at bystyret selv bestemmer lokalisering.

FrP har lenge tatt bestemt avstand fra Bjørvika-alternativet. Partiets primære valg Nasjonalgalleriet, dersom det blir ledig, kan nå synes som en fjernere mulighet i lys av KDs nylige stortingsproposisjon, der fortsatt statlig bruk av bygningen prioriteres:

*"Dersom det ligg til rette for det, ønskjer Universitetet i Oslo at Nasjonalgalleriet skal vera del av den bygningsporteføljen som skal liggja til grunn for det vidare utviklingsarbeidet for Kulturhistorisk museum. Regjeringa har enno ikkje teke stilling til dei nye planane frå Universitetet i Oslo. Dersom det ikkje vert aktuelt å nytta bygningen til funksjoner med tilknytning til universitetet, vil andre statlege behov verta vurderte.*³³

Vil FrP da gå inn for Tøyen? Der står saken pr. dato.

³⁰ Aftenposten 9.01. 2013.

³¹ Aftenposten 24.01. 2013.

³² Aftenposten 30.01. og Klassekampen 31.01. 2013.

³³ Prop. 108 S (2012-2013), 2.3. Om Nasjonalgalleriet.

4. Fra mediekampanjen

Det følgende ble skrevet på oppfordring fra Oslo Byes Vel, publisert i St. Hallvard 1/2012, og er et resymé av mediernes kampanje for Lambda frem til desember 2011. Innlegget, som ble noe forkortet i den trykte utgave, fikk følgende redaksjonelle innledning: "I debatten om Munch-museets plassering og Lambda-prosjektet var det skarpe fronter. Viktige medier som Aftenposten, Dagbladet og NRK kastet seg inn i det politiske spillet og gikk inn for Lambda. Uten VG og Klassekampen ville pressedekningen minnet om land vi ikke liker å sammenligne oss med. Forfatteren av denne artikkelen var selv aktivt med i debatten og fulgte pressen på nært hold."

"Munchmuseum på Tøyen blir dyrere enn Lambda" lød Aftenpostens overskrift 3. november 2011. Da bystyrets flertall ville stanse Bjørvika-prosjektet oppsto en panikkaksjon for å redde det byrådspolitikere og utbyggere hadde håpet å gjennomføre uten særlig motstand. Avisen siterer nye kalkyler: En redusert versjon av Lambda skulle nå bare koste 1.650 milliarder, mot før opptil 1.950 milliarder. HolteProsjekts kalkyle for Tøyen fra 2006 på 850 millioner var derimot justert opp til 1.400 milliarder. Som vist nedenfor var tallene diskutabile - og verre skulle de bli - men pr. 3. november 2011 var Lambda iflg. de "nye kalkyler" 250 millioner dyrere enn Tøyen. Overskriften påstår imidlertid det omvendte.

Kan ikke Aftenposten regne? Eller var det bare en lapsus på desken, med beklagelse på vei neste dag? Dessverre. Redningsaksjonen krevde overskrifter til formålet. Det var ikke første gang avisen "tilpasset" en overskrift i sakens anledning.³⁴ Reportasjen i seg selv var en ren kolportering av partsinnlegg.

Mediernes etiske og intellektuelle sammenbrudd i debatten om nytt Munch-museum kunne egne seg til en doktorgrad i psykologi. Her skal bare noen få eksempler nevnes. Særlig utover høsten 2011 ble NRK og avisenes fremstillinger ensidige og virkelighetsfjerne, med en merkbar motvilje mot faktabaserte korreksjoner. Unntak var VG og Klassekampen. Byrådet hadde omgjort museumsledelsen fra et faglig organ til en propagandasentral, og mediene var hjelpsomme medaktører.³⁵ Kritisk gravende journalistikk var fraværende. Med flokkinstinkets sikre teft for desinformasjon slo pressen ring om Lambda som selve frelsersymbolet - den eneste mulighet for å redde Edvard Munchs kunst.

Historikk 2002-2011

Iflg. mediernes "faktaboksversjon" begynte historien om nytt Munch-museum i 2008: Da ble angivelig flytting til Bjørvika vedtatt ved en demokratisk prosess, men senere undergravet av opportunistisk vingling før kommunevalget i 2011. Uten Lambda, ble det hevdet, ville et nybygg forsinkes i generasjoner. Subsidiært måtte museet forbli i sine nåværende lokaler på Tøyen, der kunsten angivelig råtnet opp for verdens vantro blikk.

At noen ønsket utbredelse av denne versjonen er hevet over tvil. En antologi utgitt i januar 2011 gjengir imidlertid de dokumenterbare fakta rundt bygge- og flyttesaken,³⁶ forøvrig gjentatt i flere avisinnlegg. Kort fortalt:

³⁴ Et kritisk innlegg av Didrik Hvoslef-Eide, Aften 07.06. 2011, fikk av avisen undertittelen *Bystyret bør satse på Lambda*, stikk i strid med teksten.

³⁵ Ansettelsen i 2010 av Stein O. Henrichsen som direktør utenom søkerlisten vakte oppsikt som en nedgradering av fagkompetanse, og hans nedsettende karakteristikk av sine kompetente kolleger og forgjengere gjorde ikke saken bedre. Den faglige vekt som likevel snart ble tillagt hans uttalelser gjorde en påminnelse nødvendig, se undertegnede dobbelside i Klassekampen 13.10. 2011, *Lambda på usikker grunn*.

³⁶ Kamilla Aslaksen og Erling Skaug (red), *Munch på Tøyen!*, Pax 2011. Ordfører, byråd og bystyre fikk frieksemplarer og invitasjon til pressekonferansen i Fritt Ord. Ingen fra byrådspartiene møtte, men de øvrige partier kom. Aftenposten 28.01. satte derfor(?) boken i forbindelse med Arbeiderpartiets valgkampanje. For

Historien begynner egentlig i februar 2002, med spredte forslag i bystyret om flytting av museet uten tilslutning. Tyveriet i 2004 aktualiserte nybygg. I desember 2005 gikk bystyret énstemmig inn for ”en grundig utredning med forslag om tilbygg eller helt nytt bygg for Munch-museet på Tøyen” (sak 511). På oppdrag fra byrådet leverte HolteProsjekt i mai 2006 en omfattende analyse med tre alternativer: Rive og bygge nytt, bygge på det eksisterende, eller nytt bygg ved siden av det gamle. Det siste ble både praktisk og økonomisk ansett som det beste. Ny bruk av det eksisterende bygg betød dessuten ”en betydelig tilleggsverdi for Oslo kommune”. Kostnadsrammen for dette alternativet var 852 millioner kroner.

27. november 2006 fant imidlertid byrådet saken så ”kompleks” at det ba om ”noe lengre tid for å vurdere saken.” Hverken bystyret eller offentligheten fikk vite hva som var så vanskelig, og i mars 2007 ble det purret. Byrådsleder Erling Lae (H) skyldte på idretten - Munch var ganske enkelt ikke prioritert. Intet skjedde. Ola Elvestuen (V) antydte under valgkampen høsten 2007 hvordan Tøyen skulle oppgraderes, bl.a. til glede for dem som besøkte Munch-museet. Kommunevalget gikk sin gang. Åtte måneder passerte i stillhet.

27. mai 2008 meldte Lae plutselig at Munch skulle flytte til Bjørvika. Bydelsutvalget var ikke orientert, og flere bystyremedlemmer leste først om det i avisen. Ingen votering var holdt, Lae hadde sikret seg flertall underhånden. Byrådet syntes vel at en åpen prosess for den største flyttesak i Oslo etter krigen var unødvendig.

Flertallet ble formelt bekreftet 3. september. Så gikk det raskt. Arkitektkonkurranse ble utlyst 5. januar 2009. Konkurransesgrunnlaget var overlatt til utbygger HAV Eiendom a/s, som også plukket ut juryen og i egenskap av forslagsstiller senere skrev en artig innstilling til bystyret.³⁷ Allerede 20. april ble Lambda kåret som vinner. Juryens rangering ble akseptert i bystyret 26. august med 36 stemmer (H, V, SV og Frp) mot 23 (Ap, Rødt, Krf). Byrådet håpet øyensynlig å få vedtatt bygging innenfor valgperioden. Det mislyktes:

Det var altså ingen ”omkamp” som fant sted 14. desember 2011, men neste regulære trinn i prosessen. Da hadde flere politikere fått tenkt seg om, prosjektets svakheter var blitt belyst, og nytt bystyre valgt. Lambda ble nedstemt med 31 stemmer (Ap, Frp, SV, Rødt, Grønt) mot 28 (H, V og Krf). Fem år og 110 millioner var da brukt på overkjøringen av bystyrets enstemmige vedtak i 2005. Et nytt, funksjonelt Munch-museum på Tøyen kunne vært bygget på den tiden.

En fantasiversjon fra Lae

Lambdas forlis ga den tidligere byrådsleder behov for et litt retusjert tilbakeblikk. I Klassekampen 28.09. 2011 gjentok Erling Lae at prosessen hadde vært ”demokratisk” og at den ”fulgte nøyaktig samme prosedyre som Operaen.” Dette ble tilbakevist med faktapåminnelser i samme avis neste dag, uten tilsvar.³⁸

På kronikkplass i Aftenposten 15. desember hevder så Lae at ”første gang flytting av museet kom opp var i 2005”, på forslag fra Anette Wiig Bryn (Frp), og gjaldt Vestbanen. Vestbanen er korrekt, men ble første gang foreslått i februar 2002 av Kjell Veivåg (V), med svak tilslutning. Lae ”glemmer” derefter det enstemmige vedtak om Tøyen i 2005, og følgelig også sitt eget byråds bestilling av HolteProsjekts alternativanalyser og vurderingen av dem. Isteden oppfinner han følgende saksgang:

”Nye utredninger viste at Munch-museet både var gått ut på dato og at en ombygning ville bli kostbar og vanskelig. I stedet for å rive den eksisterende bygningen, måtte det være

Lotte Sandberg den 29.01. var boken et ledd i en ensidig og utrendy ”høylydt hjemlig krangling” om ny arkitektur i Oslo. Delsvar fra undertegnede og Kamilla Aslaksen den 04.02. og 11.02.

³⁷ Byrådssak nr. 151/11. *Munch/Deichman-området i Bjørvika. Detaljregulering med konsekvensutredning*, dat. 14.06. 2011. Høringssvarene var tildels ytterst tendensiøst gjengitt, og ble kommentert av undertegnede over en helside i Finansavisen 18. 08. 2011, *Med juks skal Lambda bygges*.

³⁸ E. Skaug, *Lae og Lambda*, Klassekampen 29.09. 2011.

fornuftigere å bygge nytt et annet sted. Dette var bakgrunnen for at byrådet vurderte muligheten for å legge museet til Bjørvika, hvor kommunen nå kunne sikre seg byens beste tomt." Man kan vel si med André Bjerke at hukommelsen er en poet.

Lae forsvarer dernest vedtakene i 2008-09 som "politisk" forankret. Ingen har sagt noe annet. Derimot har det vært stilt spørsmål ved den "demokratiske" forankring i prosessen pr. mai 2008 og fraværet av åpen saksbehandling: Hva skjedde med Holtes foretrukne alternativ? Hva var dets problematiske "kompleksitet"? Hvorfor ble enstemmigheten om Tøyen forlatt?³⁹ Og hvorfor Bjørvika, som Lae selv hadde innsett ville bli "uendelig mye dyrere" enn Tøyen? Uttrykk som "tøys" og "godt tøy" om andre versjoner enn hans egen oppklarer intet.

Byrådets uforklarte tenkepause fra 27. november 2006 arter seg i realiteten som ren trenering med skjult agenda. HAV Eiendom a/s har åpent erklært sin interesse for Munch som prestisje- og profittøkende faktor i utbyggingsområdet. Venstres forbindelse med Oslo Havn KFs sterke mann, og partiets rolle som pådriver for flyttingen, er også godt kjent.

Laes kronikk krevde kommentarer. Men da Aftenposten uken før hadde refusert en korreksjon til Munch- og Stenersenfamiliens frie fantasier (se nedenfor) syntes forsøket ikke bryet verd.

Priskrig m.m. Bjørvika – Tøyen

Rammen for Lambda pr. juni 2009 var 1.630 milliarder med antatt prisstigning til 1.950 mrd. Regnestykket var imidlertid usikkert, og en rekke poster var utelatt (tomtekjøp, 24 årsverk nødkonservering, flytteutgifter m.m.).

For Tøyen var HolteProsjekts nybygg ved siden av det gamle satt til 852 millioner, en byggepris som iflg. SSB var praktisk talt uforandret i 2009.⁴⁰

Dette hindret hverken byrådspolitikere eller museets informasjonsavdeling i å påstå en udokumentert selektiv prisvekst i den aktuelle periode: I Aftenpostens ovennevnte reportasje ble Holtes kalkyle oppjustert til 1.400 milliarder pr. 2011 - dvs. 65 % stigning på to år - mens Lambda (i en redusert versjon av bygget alene) angivelig sto stille med 1.650 milliarder. Tre uker senere reduserte museets informasjonsblogg Lambdas pris ytterligere, til "i underkant av 1.5 milliarder."⁴¹ Påstandene ellers var så usammenlignbare at de bare kunne forstås som propagandautspill i 12. time.

Samtidig hadde Advansia, på bestilling fra byggansvarlige i Bjørvika (KIB) og selv involvert, levert nye rekorder i prisinformasjon: Lambda ville koste 1.640 mrd og bli ferdig i 2015. Tøyen ville koste 1.812 mrd og bli ferdig i 2019. Rehabilitering av Nasjonalgalleriet ville koste 1.848 mrd og bli ferdig i 2021.⁴² Prognosene inneholdt manipulerede m2-priser,⁴³ skjønt sammenlignbare prosjekter ikke foreligger. Heller ikke Lambda er klar:

Lambda var stadig "på skissestadiet" da byrådet avbrøt prosjekteringen 20. oktober 2011. Etter nesten tre års bearbeidelse og 110 millioner var det problemfylte ved konseptet tydelig nok. HAV forsikret at alle problemer ville bli løst.⁴⁴ Forprosjektet kunne imidlertid

³⁹ Selv HAV Eiendom a/s medgir at "det er uheldig at Oslo bystyre ikke har stått ved sine egne vedtak (...) å bygge ut Munch-museet på Tøyen var enstemmig tre og et halvt år tidligere", se *Byråds sak 151/11*, s. 114. Men det forties at bystyret ble utmanøvrert av byrådet, HAVs oppdragsgiver.

⁴⁰ *Munch på Tøyen!* For et anslag på minst 2.5 milliarder for Lambda, se s. 60-63. For prisstigning for bygg 2006-2009 se SSBs opplysning i note 21, s. 67.

⁴¹ Sture Portvik garanterte de 1.650 mrd. i Aftenposten den 3.11., Bård Hammervold reduserte til "under 1.5 mrd" på museets offisielle *Munch blogg* den 25.11. Nedleggelsen av bloggen pr. 31.12. 2011 bekreftet dens rolle som propagandakanal for Lambda. Å følge utviklingen av nytt Munch-museum på Tøyen var vel uinteressant.

⁴² Dagbladet.no Kultur, 11.12. 2011. Nybygg på Tøyen med rehabilitering av nåværende bygg vil iflg. Advansia koste 1.875 milliarder, dvs. 63 millioner for rehabilitering. Iflg. direktør Henrichsen ville rehabilitering koste 400 millioner, og iflg. Sture Portvik 4 mill. Propagandaens desperate slutfase var visst ikke lett å koordinere.

⁴³ E-post av 08.12. fra ark. Harald Hjelle til Oslo Byes Vel og 30 andre personer med gjennomgang av kalkylene.

⁴⁴ *Byråds sak nr. 151/11*, s. 113 og 114: Lambda er pr. juni 2011 "fortsatt på skisseprosjektstadiet ... Alle (kritikkverdige) forhold ... skal løses."

først fremlegges nærmere sommeren 2012⁴⁵ - dersom arbeidet hadde fortsatt. I oktober var det altså langt frem til klargjort byggesak. Under bystyredebatten 14. desember 2011 påsto likevel medlemmer av byrådspartiene at man kunne begynne å bygge neste dag,⁴⁶ og Dagsavisen mente på lederplass at bygging kunne ha begynt i 2009.⁴⁷

NRKs "kunstelite"

I NRK Kulturnytt 2. desember 2011 hevdet P2s kommentator Agnes Moxnes at "flertallet i fagmiljøet, Munch-kjennere og norske museumsdirektører" gikk god for Lambda.

"Flertallet i fagmiljøet" og "Munch-kjennere" var uklare størrelser, men "norske museumsdirektører" kan ha vært de som rett før fremsto i Dagbladet som "Norges kunstelite": Munch-museets Stein Olav Henrichsen, uten fagkompetanse. Audun Eckhoff, tidligere medlem av Lambda-juryen, neppe uhildet. Astrup Fearnley-museets Gunnar Kvaran, som med de andre to hadde levert et stykke begrepsakrobatikk der flyttingen til havnekanten ubeskjeden antydes som et kvantesprang - for kunsten(!), og for ytringsfriheten(!).⁴⁸ Slik snakker man der ansatte med avvikende meninger har munnkurv. Henie Onstad-museets Tone Hansen mente utsikten fra Lambda ville bli fin. Erlend Høyersten fra Bergen kunne fortelle at den kinesiske kunstner Ai Weiwei var "opptatt av Munch, men ante ikke at han var fra Norge" - dvs. en variant av U-landsargumentet om at Lambda ville "sette Norge på kartet." De øvrige var Mats Stjernsted, Kunstnerens Hus, og Jørn Mortensen fra Kunsthøgskolen.⁴⁹ At ingen sa noe klargjørende om saken er muligens Dagbladets skyld.

Moxnes og P2 lanserte så innslagene "Politikerne ødelegger for Munch" (03.12.2011) og "Europas kunstelite slår alarm. Tiden renner ut for en av verdens største malere" (05.12.). Innholdet var prekärt virkelighetsfjernt, og klagene over NRKs ensidighet tiltok.⁵⁰ Kulturkommentators leseferdighet kunne betviles.⁵¹ Hvordan de utenlandske museumsledere var blitt intervjuet kunne (ville?) NRK ikke svare på.⁵² Louisiana-direktør Poul Erik Tøjners avvisning av Tøyen med begrunnelsen "Munch er ikke en kunstner man bør gjemme bort under jorden"(!) syntes mildt sagt forvirret, og forøvrig selvmotsigende da Louisianas to hovedutstillingsrom for malerier fornuftigvis er lagt helt eller delvis under jorden.

⁴⁵ E-post 4.07. 2011 fra direktør Gunnar Leganger, Kulturbyggene i Bjørvika (KIB): "Etter den foreløpige fremdriftsplan vil forprosjektet være ferdigstilt i mars 2012. Deretter skjer den eksterne kvalitetssikringen. Først når den foreligger, vil byrådet ha tilstrekkelig grunnlag for å gå frem til bystyret med sin endelige anbefaling."

⁴⁶ (V): "Prosjektet ligger klart. Hvis bystyret hadde vedtatt regulering av Lambda i dag, hadde det nesten bare vært å starte opp gravemaskingene." (H): "Munch-Lambda er nå et gjennomarbeidet prosjekt" (H): "Munch i Bjørvika og Lambda er nå et gjennomarbeidet prosjekt. Vi kan i prinsippet begynne å bygge museet i morgen." (V): "Prosjektet i Bjørvika står klart." (H): "Nå kan bygget reises." (H): "Lambda er ikke en skisse, det er ferdig utredet." Dårlig lekselesing eller bevisst virkelighetsfordreining og tilsvarende undervurdering av bystyret?

⁴⁷ Dagsavisens leder 12.12. 2011: "Da Lambda ble kåret som vinner [20.04. 2009] var alle hensyn til energibruk, klima, økonomi og sikkerhet ivaretatt." Tvert imot hadde juryen kritiske bemerkninger nettopp på disse punkter, og forsøk på å løse dem begynte først etter bystyrets votering 26.08. samme år.

⁴⁸ *Kunstens kvantesprang*, av Audun Eckhoff, Stein O. Henrichsen, Karin Hellandsjø og Gunnar Kvaran, Aftenpostens kronikk 25.06. 2011. "Med de igangsatte byggeprosjekter (...) ligger det an til en nivåheving (med) betydning ikke bare for institusjonenes egen utvikling, men som vil innvarsle en ny tid (...) ikke minst for utviklingen av norsk kunstliv med den virkning det vil ha for det frie ytringsaspektet (...)"

⁴⁹ Dagbladet.no Kultur, 30.11. 2011, *Norges kunstelite vil redde Lambda*.

⁵⁰ Klager over Munch-debatten i NRK radio og TV hadde pågått lenge da tidligere programredaktør Eivind Otto Hjelle den 26.10. 2011 skrev et fyldig brev til kringkastingssjef Hans Tore Bjerkaas om journalistenes kunnskapsløshet, intervjuenes form og det ensidige valg av intervjuobjekter. Brevet ble ikke besvart

⁵¹ Jeg stiller min e-postkorrespondanse med Agnes Moxnes 3.12.-16.12. 2011 til disposisjon for interesserte.

⁵² Den 5.12. spurte jeg NRK nærmere om programmet, og spesielt: "Hvordan var spørsmålene, og hvilket underlagsmateriale fikk de forespurte fem personer for å uttale seg?" Knut A. Tornås, redaksjonsleder for Kulturnytt radio, svarte 7.12.: "I NRK Kulturnytt lager vi sakene våre selv. Tone Staude var reporter i denne saken. Bakgrunnen for saken var bl.a. spørsmål fra oss om hva lederne ved store europeiske kunstinstitusjoner, syns om prosessen rundt et nytt Munchmuseum. Takk for at du lytter!" Marienlyst-tåken er ugjennomtrengelig.

NRKs systematiske desinformasjon toppet seg i Dagsrevyen 14. desember. Sendingen åpnet med en oppgitt Håkon Bleken (endelig en representant for vår egentlige kunstelite). Under temaet ”norske kunstnere raser mot norske politikeres manglende handlekraft” raste NRK mot dagens bystyremøte, der kunstneres raseri angivelig var utløst av Lambdas fall. Imidlertid var Dagsrevyens innslag - og Østlandssendingens samme dag - klippet: Håkon Bleken, Inger Sitter, Victor Lind og Peter Maning ønsket uttrykkelig et nytt Munch-museum på Tøyen. Men dette passet ikke i NRKs verdensbilde.⁵³

Samme kveld ledet NRKs Ole Torp en debatt over temaet. Ingen sakkyndige deltok, og ordskiftet ble derefter. Flere kompetente personer var blitt anbefalt, og arkitekt Fredrik A. S. Torp hadde sagt ja, men ble avbestilt i siste øyeblikk. Fagkompetanse hørte åpenbart ikke med til programlederens forståelse av sitt samfunnsoppdrag.⁵⁴

Vitnesbyrd fra graven

Aftenpostens ”scoop” kom 9. desember 2011, der Rolf Stenersens sønner og et medlem av familien Munch-Ellingsen fikk forside, dobbeltside og spalte ved lederplass for (på spiritistisk grunnlag?) å kunne støtte Lambda på de avdødes vegne. Avisens faktavegning tillot ikke korreksjoner. Mitt refuserte innlegg inneholdt i korthet følgende:

Torger Ødegaard (H) bestemte i 2010 at begge samlinger skulle slås sammen, og uten Stenersens navn, da ”ingen ting tyder på” at givene ville ha motsatt seg det.⁵⁵ Dette ble imøtegått av Jan Erik Vold, Thorvald Steen og andre i *Munch på Tøyen* og i flere avisinnlegg. Familiene gjentar nå ufortrødent at Rolf Stenersen ”ville ha satt pris på” at begge samlingene gikk inn ”ett (felles) hus”. Men Stenersen sa flere ganger at han og Munch *nettopp ikke* ønsket at deres gaver ble samlet på ett sted.⁵⁶

17. april 1936 uttaler Stenersen, i intervju med Sinding-Larsen i Aftenposten, ”at han med sin gave hadde villet imøtekomme Munchs ønske om at hans kunst ikke må samles på ett sted.”

25. november 1937 skriver Stenersen til Aker kommune: ”Da min gave jo også omfatter flere hundre bilder av andre enn Edvard Munch, bør bygningen ikke kalles Akers Munchmuseum.”

5. oktober 1938 skriver Stenersen til ordføreren i Aker: ”Som jeg tidligere har gjort Dem oppmerksom på har herr Munch tenkt på å tilby staten eller kommunen sin egen store samling, og en av grundene til at min samling blev gitt til Aker kommune var ikke å bringe nogen forstyrrelse inn i Munchs egne planer. Det er derfor litt uheldig at planen er påstemplet ”Munchsamlingen”, idet dette muligens kan falle herr Munch litt tungt for brystet. Den samlingen jeg har gitt Aker kommune omfatter jo også over 30 andre kunstneres arbeider, hvorfor også alle disse bildende kunstnere kan føle sig bekymret over at det hele kalles ”Munchsamlingen”, selv om hovedtyngden i samlingen består av arbeider av Edv. Munch.”

18. februar 1939 skriver Stenersen til arkitekt F. Holland at ”det glæder mig at barnet kalles med det rette navn, da det jo aldeles ikke er et ’Munch-museum’.”

Videre tror ikke familiene at givene ”ville ønsket seg til Tøyen.” Men 14. august 1946 skrev Stenersen til Oslo kommune: ”*Personlig så jeg gjerne et det ble et museum på østkanten.*” Munchs tilknytning til Tøyen, blant flere steder i byen, er skildret av søsteren Inger Munch, og kan neppe tas til inntekt for at han *ikke* ønsket museet på Tøyen.

⁵³ Unni Askeland, Harald Bodøgaard og Ørnulf Opdahl ønsket Lambda, sistnevnte fordi han trodde Munch-museets ansatte ville det. I telefon med undertegnede uttrykte Håkon Bleken sterk misnøye over å ha vært misbrukt: ”Jeg har alltid vært for Tøyen, og det er godt kjent.” Bleken har siden bekreftet sin Tøyenpreferanse i Dagbladet og Klassekampen.

⁵⁴ Programmet ble påklaget av professor Nils Roll-Hansen for manglende sakkyndighet og balanse. Ole Torp avviste kritikk, da han hadde fått ”gode tilbakemeldinger” (e-post 14.-15.2012.)

⁵⁵ Dagsavisen 05.01. 2011.

⁵⁶ Noen dokumenter kom til etter Vold og Steens artikler, se undertegnede i Dagsavisen 12.02. 2011 og flere ganger senere.

Endelig hevdes det at Rolf Stenersen "ville ha elsket høyhuset Lambda." Det er tvert i mot velkjent at Rolf Stenersen ønsket et lavt museum. Det burde "ligge på ett plan og ligne på Munch-museet eller Høvikodden. Der trivs alle" (Dagbladet 28. august 1972). Munch hadde tidligere uttrykt sin motvilje mot høyhus i et brev til Jens Thiis.

Familienes fantasier ble også sendt via NTB, med "avstemninger" i NRK og Dagbladet som skulle vise "det norske folks støtte."⁵⁷ Mediene syntes ikke i tvil om sin berettigelse som aktører i saken, og med oppdiktede fremstillinger i mangel av verifiserbare påstander.

Bare for ordens skyld:

En lav horisontal bygning vil være forenlig med museumstekniske krav og dagens syn på museumsbygg. Kjell Lund, nestor blant norske arkitekter, uttalte det samme til Aftenposten sommeren 2010, der han sterkt kritiserte høyhuset Lambda.

En samlokalisering på Tøyen, med Munch-samlingen i et nybygg og Stenersen i et rehabilitert nåværende Munch-museum vis-a-vis, vil etterkomme givernes ønsker og gi nettopp de rasjonaliseringsgevinster og synergieffekter som Oslo kommune ønsker: Felles konservering, bibliotek, butikk og kafe. Denne løsningen har ligget i kortene siden kommunen og museet gikk inn for HolteProsjekts utbyggingsalternativ B1 på Tøyen i 2006.

Det er ut fra dette vanskelig å forstå kommunens/byrådets oppriktighet i denne sak. Et nytt indisium på underliggende motiver?

Nå eller aldri?

Fra første stund, 2009-2010, hadde Lambda-tilhengerne et PR-messig overtak med tyngden i et offentlig informasjonsapparat, profesjonelle rådgivere, glansede brosjyrer, folkemøter og lett adgang til helsides intervjuer i en ukritisk presse. Opposisjonen utenom bystyret var henvist til private leserbrev, ofte refusert eller med krav om forkortelser.

Da Lambda-motstanden likevel var et faktum utover i 2011 lanserte tilhengerne myten om at de var kommet for sent på banen.⁵⁸ De kunne åpenbart ikke innse muligheten av at argumentene både for Bjørvika og Lambda var for svake. Påstander om astronomiske besøkstall hvis beliggenheten ble endret,⁵⁹ flytting som "nødvendig" for bevaring, forskning og samarbeid var gjennomskuet, likeså utbyggers profittmotiver i bunnen av det hele. Allerede i januar samme år kom Ødegaards trusler om 30 års utsettelse hvis Lambda ble nedstemt, fulgt av Henrichsens "Nå eller aldri" i flere aviser.⁶⁰ Påstander fra Juan Herreros, fulgt av enkelte arkitekter, om Norges tap av anseelse gjorde bare en dårlig sak verre. Og da byråd Ola Elvestuen (V) malte seg inn i et hjørne med "Lambda eller intet" som et overtydelig forsvar for HAV Eiendoms kommersielle interesser var selvsikkert et faktum: Bjørvika ble ikke lansert av hensyn til Edvard Munchs kunst, men som trekkplaster for utbyggeren.

Lambda-konseptets iboende svakheter ble skissert her for to år siden.⁶¹ Museets "ekspertuttalelser" og de ansattes angivelige begeistring for Lambda er på ingen måte hva de utgis for. Hvis medier og politikere legger valgkampens retoriske fristelser bak seg kan de fra nå av vise om de faktisk ønsker et nytt Munch-museum.

⁵⁷ NTB 29.09. 2011. Dagbladet.no Kultur 12.12. 2011. Fru Munch-Ellingsen opptrådte også i Dagsnytt med Ellen Horn, kalt "tidligere kulturminister." At hun var jury medlem bak Lambda i 2009 ble underslått av NRK.

⁵⁸ Dagsavisen, leder 12.12.; Aften, leder 15.12.; Agnes Moxnes, *Derfor gikk det galt med Lambda*, NRKs nettutgave 15.12.; Knut Olav Åmås, *Som et uendelig stort skrik*, Aftenposten 29.12., alle i 2011.

⁵⁹ Munch-museet er Oslos best besøkte kunstmuseum etter Nasjonalgalleriet. Se også undertegnede, *Munch og besøkstall*, Dagbladet 14.12. 2011, og *Suksessens forbannelse*, Dagsavisen 27.01. 2012. [Om "prognosen" på 500 000 besøkende pr. år, se s. 6, note 7 ovenfor]

⁶⁰ Klassekampen 18.01. (dobbeltside) og 26.01., Aftenposten kronikk 31.01., Finansavisen 05.02. (tre sider) osv.

⁶¹ J. Hutchings og E. Skaug, *Blir Lambda et godt museum?* St Hallvard 4/2009.

Pr. 30. januar 2013 kunne tilføyes:

Medienes utilsørte aktørrolle fortsatte ofte over grensen for ”Vær varsom”-plakaten. Behovet for tendensiøse fremstillinger ga tildels parodiske utslag: Aftenposten arrangerte høsten 2012 en paneldebatt der Hallstein Bjercke (V) og Nikolai Astrup (H) hevdet at Lambda var ”pent”, noe avisen fant helt i orden.⁶² Noe senere ble viseordfører Libe Rieber-Mohn (Ap) intervjuet med det ledende spørsmål om hun syntes Lambda var ”stygt”, og svarte at det ”vel ikke akkurat var pent”. Straks ble hun stemplet som ”smaksdommer”.⁶³ Rieber-Mohns bortredigerte museumsfaglige innvendinger mot høyhuset Lambda, måtte hun siden publisere på Facebook. Da ble hun ”kunnskapsløs” og ”inkompetent”,⁶⁴ skjønt Aftenposten aldri har be-
tvilt byrådens kompetanse når det innestår for Lambdas fortrefelighet. Sekvensen kan neppe forklares som avisens egen korttidshukommelse. Innser mediene selv sitt tap av troverdighet ved reportasjer på dette nivå?

At kunsten råtner i kjellerne på Tøyen, at Lambda kan ”bygges i morgen”, at valget for Munch-museet står mellom nybygg i Bjørvika eller å bli i det nåværende⁶⁵ er eksempler på hva pressen har påtatt seg å kolportere – og viser indirekte hvor svakt saken i realiteten står.

⁶² Oslo Bymuseum 4.10. 2012, med et par hundre tilhørere.

⁶³ Aftenposten 3.11. og 5.11. 2012. I det intervjuet Rieber-Mohn godkjente (som undertegnede har hatt anledning til å lese), er hennes hovedpoeng - Lambdas museumsfaglige mangler - klart uttrykt.

⁶⁴ Dagbladet 6.11. 2012. Jury medlem Audun Eckhoff var hele tiden fremst i koret, men involverte seg aldri mot ”farlig” kritikk fra eksterne sakkyndige, se s. 7, n. 11 ovenfor.

⁶⁵ Bjørn Cappelen, ”Ny entusiasme for Lambda”, Aftenposten 29.02. 2013. Cappelen har i en rekke innlegg utmerket seg ved en evne til å se bort fra de enkleste kjensgjerninger. Det er mange konkurrenter om en slik posisjon. Han opptrer p.t. i en fornyet aksjon for Lambda sammen med Martin Biehl, Jack Sæterdal, Siw Amina Bech og Steinar Christiansen, der bl.a. nye fakkeltog og ”overraskelser” varsles, Aftenposten 27.03. 2013. Overraskelsene går foreløpig ut på å hjelpe kulturbyråd Bjercke med å se bort fra, eller fortegne, mulighetene på Tøyen (Sæterdal 02.04., Christiansen 03.04., Aftenposten).

4. Epilog

På overflaten er denne saken et stykke norsk kulturpolitikk. Hva slags kulturnivå representerer den? Og hvilket politisk nivå? Er dette noe vårt samfunn kan være bekjent av, ennsi bekjenner seg til?

Den offentlige debatt inneholder et rikt spekter av innfallsvinkler, for å si det slik. Det primære mål er angivelig å skaffe Munch-museet førsteklasses bygningsmessige fasiliteter. Reelle museumsfaglige synspunkter er likevel praktisk talt blitt oversett. Ikke overraskende preller teknisk preget argumentasjon av på en immaterielt innstilt humaniorakultur, bredt representert i mediene og åpenbart også i politikken. P.C. Snow kunne ha tilføyd noe i en revidert utgave av *The two Cultures* (1959) herfra.

Selv blant arkitekter dyrkes estetikk løsrevet fra funksjon: Flere har innsett at både Lambda og prosessen var et feilgrep, mens andre hevder fagforeningsmessig at et vinnerutkast forplikter til bygging.⁶⁶ Det faktum at bare halvparten av vinnerne i norske arkitektkonkurranser blir oppført⁶⁷ kunne kanskje ha inspirert lauset til en analyse av forholdet mellom jurybedømmelse og faktiske brukerbehov.

Fremfor alt har en kritisk gravende journalistikk, som i 22. juli-saken, vært fraværende. Selv med kulturens uforpliktende status er dette bemerkelsesverdig.

En forklaring kan ligge i teorien om *informasjonsrevolusjonens paradoks*: ”Hvorfor overlever vrangforestillinger når folk har tilgang til mer informasjon?” spør Aage S. Borchgrevink.⁶⁸ Tilgangen til internett og andre kilder gir en seerfragmentering, der publikum selektivt oppsøker den foretrukne informasjon. Gjennom ”informasjonsmessig innavl” oppstår nisjer eller bobler, der parallelle virkeligheter dyrkes uforstyrret og forsterkes til det absurde. En tilværelse i en slik boble kan få følger, som alle nå vet. At man vil presse gjennom et notorisk uegnet museum for enhver (uforutsigelig) pris for vår største kunstner er tankevekkende. Hvor grensen går mellom psykose og en mer normal uvilje mot prestisjetap med fallhøyde på 14 etasjer er selvsagt vanskelig å si.

En faktor er kanskje også kullsviertroen på politikkenes forrang over fag.⁶⁹ Det narsissistiske ”Politikk er å ville” holdes ikke uten videre etisk i tømme av forpliktelsen til å forvalte en sak på sine premisser, og på fellesskapets vegne, der enkeltpolitikerens ego blir en uinteressant størrelse.

Det er uansett på det politiske nivå avgjørelsen skal tas.

Kulturbyråden stilte angivelig med ”åpent sinn” ved sin tiltredelse høsten 2011. Etter å ha lest ”alt om saken” var han ett år senere overbevist om Lambda som beste løsning. Uten annet holdepunkt enn partiets ”Lambda eller intet” er det fra utsiden vanskelig å se hvordan denne overbevisningen ble nådd. Det burde foreligget en rapport (minst av denne sammenfatnings lengde) der sakens momenter ble belyst på en troverdig, fullstendig, transparent og forståelig måte. Byrådens samlede tause tilslutning klargjør intet. Men en

⁶⁶ Henriette Salvesen og Per Rygh i NALs konkurransekomité, Aftenposten 18.12. 2012. Deres polemikk mot arkitekt Peter Butenschøn og et ønske om støtte ”troverdigheten til Oslo kommune som oppdragsgiver” ser helt bort fra oppdragsgivers brudd på de demokratiske prosesser i saken. Dette er en hanske tidligere kastet av bl.a. arkitekt Jan Carlsen, Klassekampen 7.01. 2012.

⁶⁷ Aftenposten 19.05. 2010.

⁶⁸ Aage Storm Borchgrevink, *En norsk tragedie. Anders Behring Breivik og veiene til Utøya*, Gyldendal 2012, s. 166-168.

⁶⁹ I et innlegg om klimaspørsmål med overskrift ”Hessens farlige feil” uttalte Nikolai Astrup: ”... jeg har større tro på politikeres evne til å fatte beslutninger til beste for fellesskapet enn [andre]”, Morgenbladet 11.01. 2013.

politisk konklusjon fra de lukkede rom uten offisiell begrunnelse er da heller ikke noe nytt i denne saken. Det var på det nivået den begynte.

Den populistiske og ofte gjentatte formulering ”politikernes beslutningsvegring” er både et fravær av situasjonsanalyse, med alle parter skåret over en kam, og en tåkelegging av de to byrådspartiers selvvalgte posisjon hinsides rasjonalitet. Stø kurs? Lemenflokkens autistiske vandring uansett hvilke nye faktorer som dukker opp underveis er et bilde som stadig forsterkes.

Den offentlige vanskjøtsel av Munchs gave og øvrige minner har skaffet Oslo kommune herostratisk berømmelse (jfr. innledningsavsnittet til kapittel 3, s. 8 ovenfor). Byrådets mer høylydte interesse for Munch - som ”merkevarer” - sammenfalt med Bjørvika-utbyggingen.

Har kommunen andre visjoner enn de kommersielle?⁷⁰ Munch-museet er Oslos best besøkte kunstmuseum etter Nasjonalgalleriet, der de viktige gjennombruddsverk befinner seg. En alle-mot-alle-konkurranse om cruiseturistenes halvtimesbesøk, den kritiske faktor i regnestykket, blir absurd som premiss for hvordan museer skal forvaltes. ”Ambisjonsmålet” om firedoblet besøkstall hvis Munch-museet flyttes, støttet av en bestilt prognose uten troverdighet og stilt opp mot antatt tap av billettinntekter på Tøyen, representerer uansett et syn på museet som inntektskilde som nok kan være hentet fra underholdningsindustrien, men neppe fra ICOMs internasjonale museumsdefinisjon som *a non-profit organization*.

Foreløpig konklusjon:

1. Parlamentarisk prosedyre krever at forslag fremlegges til åpen debatt, fulgt av vedtak. Når rekkefølgen snus kommer debatten etterpå. Aktørene visste i dette tilfelle at flyttingens legitimitet var tvilsom, men tok sjansen på at en kuppert aksjon i de lukkede rom ville lykkes. Da Lambda likevel falt låste situasjonen seg, fordi aktørene hadde malt seg inn i et hjørne. Det ga syv års tapt tid. Et nytt Munch-museum kunne blitt bygget på den tiden.

2. Ved effektiv desinformasjon, hjulpet av ukritiske medier, ble det i slutfasen skapt inntrykk av at det var opposisjonen som hadde forvoldt forsinkelsen. Saken slik snudd på hodet, med appeller til et lammende tretthetssymptom, ga resultater: Personer som burde ha sett sakens flersidighet mobiliserte villig i fakkeltog under slagord av typen ”nok er nok”. Det ville være interessant hvis en sakkyndig kunne forklare hvorfor dette ikke var en massepsykose.

3. Politisk hjemmelekse: “You can fool some of the people some of the time, but not all the people all the time” (Abraham Lincoln). Det er pinlig å måtte minne om at vårt representative demokrati er basert på tillit til de folkevalgtes integritet.

Fordrer ikke denne saken uavhengig gransking?

⁷⁰ Museets nypensjonerte førstekonservator Gerd Woll påpeker at de faglige aspekter er helt forsømt i prosessen, se Forskerforum 10/2011 og Aften 18.10. 2012, ”Re-lanser Edvard Munch, ikke Lambda!”